

trditev kljub previdni stilizaciji. — Glede »Rožmanove Lenčice«, ki jo je Turnograjska »napisala po ustnem izročilu in narodni pesmi, ki je bila tiste čase še ohranjena o deklici istega imena iz ženinovega rojstnega kraja in ki sta ji jo pripovedovala Pintar in Toman« (str. XLIII) bi omenil, da Lenčica ni bila iz Kamne gorice, temveč iz Češnjice pri Podnartu in da pesem stari ljudje še poznajo ter da še živi tradicija o junaški deklici na njenem bogatem domu (glej moj zapisek v »Slovencu« 1926, št. 160).

K izboru ni kaj posebnega reči. Pri Hausmannovi je izmed njenih devetih pesmi priobčenih pet, pri Turnograjski njena edina, zato pa še sedem povestic — štiri tu prvič. škoda, da ni Rožmanove Lenčice, ki bi bolj zanimala ko katera druga. Pri Pesjakovi in Pajkovi je večji izbor; pri zadnji bi lahko nekaj strani verzov izostalo na račun proze. Sicer, ker je proza že v odlomkih in je v uvodu poglavje o »drugih pesnicah in pisateljicah preteklega stoletja«, bi ne bilo napak, če bi prireditelja štiriperesni deteljici prikrajšala nekoliko prostora v prilog drugim, pa če bi slednji dala vsaj eno stran. Tako bi bila knjiga potem res cvetnik naših starejših pesnic in pisateljic.

Risbe so povsem v stilu in duhu knjige.

Zunanost — forma in vezava — kot prejšnjih zvezkov okusna, le praktična in trpežna ni (vezava). V knjižničarski praksi se te vrste vezava ni obnesla. Pri cenah, kot jih ima ta zbirka, bi morali že bolj gledati na solidnost!

Joža Lovrenčič.

#### S R B S K O - H R V A T S K A D E L A

**A. Jelačić: Ruska revolucija i njeno poreklo.** »Nova Evropa.« Zagreb 1925. Str. 8 + 194 + (6) in 2 zemljevida. Cena v predplati Din 40.—.

»Nova Evropa« je namenila knjigo 10letnici ruske revolucije 2. marca t. l. A. Jelačić, prej docent v Kijevu, sedaj v Skoplju, avtor razprave o kmečki vstaji leta 1848. na Hrvatskem, ne želi biti »naročito originalan« in je spisal »jednu informativnu popularnu knjižicu«, da poda nepristransko sliko izvora in razvoja »velike katastrofe«. Uvodno poglavje »Postanak i razvitak carske Rusije« obsega na 51 straneh dogodke celih tisoč let (od početkov ruske države do ustoličenja leta 1896.) in zapušča nejasen vtis. Niso navedeni niti politični in gospodarski vplivi dolgega tatarskega robstva, iz katerega izvajajo za Kostomarovim novejši zgodovinarji (evrazijci, prof. R. Viper) neomejeno carsko oblast in poljedelski komunizem (2). Nekatere netočnosti so nastale radi pomanjkanja prostora. Obsodbe vredne so druge, ki dokazujejo, da ni ruska revolucija nič mlajša od ruske države. Tako čitamo, da se je zrušila kijevska, točneje oblastna Rusija od polovice XI. do polovice XIII. stoletja »usled unutarnjih političkih razmirica... usled navale surovih tujinaca, no ne manje i usled unutarnje s o c i j a l n e krize, prouzrokovane golemom nepravdom ekonomskog uredjenja, potlačenošću slabih i haračenjem moćnih siledžija« (1). Tu ni omenjen glavni vzrok propada — preložitve svetovnih trgovskih potov po križarski osvojitvi Carigrada leta 1204. Znana upornika: Razin (1670) in Pugačov (1773) sta naslikana kot kmečka carja, socijalna revolucionarja (5 in 20), dasi se je izjalovila v obeh primerih vstaja baš radi razočaranja kmetov, katere so pustili kozaški poglavarji po neuspehih na cedilu. S. Golubev, urednik »Pugačovskega Arhiva«, piše, da Pugačov ni nameraval »istrebiti vseh plemičev do poslednjega«, temveč ukiniti manifest o svobodi plemstva iz l. 1762. in vpostaviti obvezno službo: namesto podložnikov bi dobili plemiči plačo. — Bolj skrbno je podana na str. 21. do 51. zgodovina ruske politične misli od

zapadnikov in slavjanofilov do prvih socijalistov. Vendar ni popolna slika »boljševiške revolucije pred boljševiki« (43) brez otroškega sovraštva narodnikov do politične borbe. Prim. L. Deutscheve spomine »Od narodništva do marksizma«: »Po umoru Mezenceva (žandarmerijskega šefa 1878) je zahteval Kravčinski, da se nam dovoli, da pobijemo posamezne kapitaliste in druge sovražnike ljudstva. Obljubil je vladi, da jo bo pustil pri miru, če ne bo kaznovala anarhistov.«

II. poglavje »Križa carske Rusije« (52—115), ki obsega vladarstvo Nikolaja II. (1896—1917), je bolj podrobno in tudi bolj prepričevalno, zlasti kjer nudi vpogled v avtorjevo kritično delo (n. pr. 81). Karakteristiki carskega para in njegove okolice sledi pregled predvojne zgodovine do trenutka, ko »sve je bilo zrelo za katastrofu«. Car in vlada sta obvisela v zraku: »nisu imali nikoga na koga bi se oslonili« (110). Ta pregled umestno oživljajo podatki iz sodobne literature, a ni mogoče izvajati novih literarnih struj samo iz politične razočaranosti. Razen erotične in verske napetosti (98) bi bilo omeniti zasluge ruske moderne za umetniško izražanje. Navdušenje za starino, ljudsko umetnost, kult Puškina govorijo o nacionalnih težnjah. Poleg dolgega niza vladnih napak bi se moral spomniti avtor »levega maksimalizma« ruske javnosti (izraz Miljukova), socialnega protesta, ki se je razrastel na kvar državni zavesti. Leta 1905. je brzojavila skupina ruskih dijakov mikadu v Tokiu svoje čestitke k zmagi nad krvavim ruskim absolutizmom. Leta 1906. so odšli liberalni, »kadetski« politiki v Pariz, da preprečijo prvo rusko posojilo. — Ekonomskemu pregledu (predvojni razvoj mest in težke industrije, 61) sledi agrarni. A čitatelj ne more postati nasprotnik ali pristaš znamenitega »mira«, ker ne dobi podatkov o gospodarskih posledicah občinske poljske lastnine (96). — Začetna razlika med menjševiki in boljševiki (86) bi bila najenostavnejše izražena kot nasprotje med pristaši javne »evropske« politike in stare mafije. Na str. 73. so itak omenjeni kavkaški socialni demokrati v I. Dumi.

Zgodovinski uvod zavzema večjo polovico knjige — 115 izmed 191 strani. Zato se je moral avtor omejiti v III. poglavju »Katastrofa carske Rusije« (116—191) na »izlaganje glavnih fakata«, kronološko shemo glavnih dogodkov (129, 161, 187 i. dr.). — Na str. 140. stoji: »izmedju Sovjeta i Vlade nije bilo dovoljno poverenja«. To je vse premila označba dejanskega stanja in smotrenega boljševiškega delovanja. — Smrtno kazen na fronti (prim. 137) je vpeljal Kornilov na lastno odgovornost. Kerenski kot vodja nove vlade je pozneje potrdil to naredbo in pomagal Kornilovu do časti glavnega poveljnika. S tem je pridobil Kerenski naklonjenost nesocialističnih krogov, ki so hrepeneli po močni roki. Obenem so bili na njegovi strani socialisti, ki so se bali monarhističnih vojnih krogov. V borbi s Kornilovim se je mogel nasloniti Kerenski samo na boljševiške petrograjske delavce in je tako pripravil pot Leninu. Treba bi bilo razložiti na strani 138. te »zapletene dogadjaje«, ker sicer ni razviden zgodovinski pomen »suparništva« med Kerenskim in Kornilovim (131). Avtor brani Kerenskega, ki »je vršio svoju dužnost sa puno samopregora i unutarnje vatre« (137) ter sploh ne omeni »kerenščine«, nezdravega razmerja med državno in vojno oblastjo, dasi ima ta izraz določen pomen. (Oživel je pozneje v beli vojski, sedaj pa je mednaroden.) — Zakonski načrti Kerenskega dobe so označeni (131) kot »važni produkti ljudskega duha... Ovi zakoni... su imali, da obezbede narodu dotle nevidjenu... slobodu. Ali je bilo sudjeno drukčije. Boljševici brzo su ukinili sve zakone.« Na str. 141. se obžaluje, da ni utegnila vlada Kerenskega prejeti polnomočja od ustavotvorne skupščine, kjer so »najbolje prošli na izborima socijalisti-

revolucijonari» (156). Ko čitamo pozneje (159) o sramotnem razgonu te skupščine pod boljševiki, se spomnimo nepričakovanega gesla v »Zgodovini ruske revolucije« Miljukova: »IV. Duma strmoglavi monarhijo!« Lirično precenjevanje onemoglih zbornic in na papirju ostalih zakonov zbližuje oba avtorja, dasi Miljukov napada, Jelačić pa brani Kerenskega. — Na str. 180. je omenjeno »dvomiselnost« postopanje Nemcev napram boljševikom. Tudi ta izraz je pre slab. Grof Mirbach je bil leta 1918. gospodar v Moskvi. Nemci menda niso posebno verjeli v dolgotrajnost pohlevne a nepriljubljene sovjetske vlade (Krasnaja knjiga V. Č. K. I. poročilo o Mirbachovem umoru) in so iskali bolj varnega poročstva za Brest-Litovsko pogodbo. Več prič (R. Wilton, P. Gillard, N. Sokolov) spravlja s tem v zvezo mučeniško carjevo smrt, ker »bi si dal rajši odrezati roko kakor podpisati novo sramoto«. Romanovce sploh označuje avtor kot ljudstvu »i po krvi i po duhu tujinsku dinastiju« (37), dasi ne manjka tuje krvi nobeni izmed evropskih vladarskih hiš. — Med vzroki poloma belih so navedena nasilstva nad kmeti (183) in Denikinov agrarni zakon (186). Nacijonalni boljševiki govorijo sploh o muhasti dialektiki zgodovine, zaradi katere je bele kompromitiralo pred ljudstvom prijateljstvo z antanto, med tem ko so postali internacijonalni sovjeti nacijonalni ruski činitelj. (Ustrjalov v »Smeni vek«.) Sebična angleška in brezglava francoska politika sploh nista omenjeni, dasi se poslužuje avtor glavnih virov »spominov generalov Denikina in Lukomskega«. »Divna snaga« boljševiških oddelkov (183) je temeljila baje tudi na dalekosežnem vohunstvu in terorju med moštvom. (Dokumenti M. Kritskega v XVIII. zvezku Arhiva ruske revolucije.) — Manjšinska vprašanja (152) so komaj označena. Izjemo dela ukrajinsko: osebni avtorjevi spomini (o revoluciji na deželi, 125, boljševikov v Kijevu, 160) so zelo zanimivi, toda čitatelj ne vé, kaj naj misli o Petljuri in Viničenkju (161, zadnji je bil omenjen na str. 98. samo kot erotično-revolucijski pisatelj). Agrarni pregled bi moral tvoriti temelj slike današnje Rusije, a je prekratek: niso navedene niti poučne številke poloma prehranjevalne politike vojnega komunizma, ne dalekosežne davčne izpremembe »Nove Ekonomske Politike« (190).

G. Jelačić se ne spušča v zaključno vprašanje o zgodovinski upravičenosti sovjetskega prevrata, ker še ni čas ugotavljati, ali ni plačala Rusija predrago svoje izkušnje (190). Zatekel se je kot nepristranski opazovalec k stari (to je evangeljski, Mat. VI, 16—20) modrosti: drevo se spozna po sadu, in ugotavlja, da »su do sada plodovi bili dosta loši. Možda će se oni v toku vremena popraviti. Život pobjedjuje opake teorije i leči teške rane na narodnome telu... Jedno ipak izgleda potpuno sigurno, da neće uspeti nikakva restavracija. Nju zaista i ne treba želeti« (191). Tudi boljševiki si ne želijo restavracije in vendar je izšla lani knjiga mladega sovjetskega pisatelja, kjer stoji, da bo Rusija kot kmečka dežela ali republika z izredno močnim centralizmom ali pa izredno prosta monarhija. Misel na narodnega carja ni umrla med ljudstvom in se bo lahko vzbudila, ker je uničila revolucija gospodo, ki je stala med kmetom in carjem. (Vsevolod Ivanov: Mi. Kulturno-zgodovinske osnove ruske državnosti.) Kljub redkemu optimizmu g. Jelačića bo pogrešal čitatelj splošno oceno ne boljševiškega »zaokroženega, logičnega sistema« (190) ali sedanjih ruskih razmer, temveč zgodovinskega pojava samega. Na str. 188. stoji sicer, da je bil Lenin »crveni Car i crveni Papa... budući, da je Rusija, baš kao i Vizantija, stalno naklonjena cazaropapizmu«. Toda ta znana misel ima lahko različno filozofsko-zgodovinsko ozadje. Tako priznava Masaryk v »Svetovni revoluciji« sovjete za dete carizma, novo avtorsko diktaturo, primitiven socijalizem. Monarhist A. Saltykov izvaja (v zanimivi knjigi »Dve

Rosiji) nasprotno Leninovo zmago iz »prokletega maksimalizma ruske duše«, zgodovinskega sovražnika evropske državnosti petrograjske dobe. Tudi Miljukov smatra, da »vodita Lenin in Trockij pokret, ki spominja bolj na ljudske upore XVII. in XVIII. stoletja: Pugačeva, Razina, Bolotnikova, kakor na zadnje besede evropskega anarho-sindikalizma«. Mnenja o ruskem komunizmu so jako različna. Njegov sovražnik profesor Struve ponavlja besede znanega P. Čaadajeva (1836): »Zdi se, da je cilj našega (t. j. ruskega) življenja, podati veliki nauk človeštvu«, in sicer za predrago ceno (Rusk. Misel, 1923, I.). Zato misli prof. F. Stepun (Sovremen. Zapiski, XV), da niso ruske izkušnje prepričevalne za druge narode, kajti v ruskem komunizmu je več Rusije kakor socializma. — Ne smemo zahtevati od g. Jelačića nedosegljive objektivnosti, naj jo še tako poudarja, in sicer tembolj, ker se predstavlja kot »publicist i aktivan političar«. V knjigi se neizbežno zrcalijo avtorjevi politični nazori. Neizvedljivo načelo popolne nepristranosti škoduje celotni preglednosti dela. Kot zgodovinski pripomoček bo seveda izpopolnila »Ruska revolucija« dosedanje vrzel na trgu, toda ne bo ustregla onim zahtevam »praktične politične modrosti«, o katerih piše v temperamentnem uvodu M. Čurčin.

Priloženi »Kratek pregled literature« je slučajen. Med spomini ni na primer Herzenovih »Byloje i dymy«. Namesto težko pristopnih del Leroy-Beaulieuja in Wallacea bi se lahko priporočala novejša O. Hötzscheva »Russland« itd. Knjiga, žalibog, nima seznama gesel in osebnih imen. Zadnja so podana v predomači obliki (dasi nedosledno, n. pr. Philippe, 56), ter čitamo: Gliša Raspućin, Svetopuk-Mirski, Kašen, Sadul, Giljbo itd. Tozadevni tiskovni pogreški niso popravljeni: na str. 96. in 132. mora biti Čhejidze, na str. 186. Perekop. Ruski »y«, ki je izostal v imenih kot Vyrubov, Stolypin i. dr. je pokvaril antitezo uvodne pesmi Nekrasova: »svesilna — potištена« (zabitaja) Rusija, ne pa »zaboravljena« (zabytaja). Zadnjo napako je pogrešil menda Harambašić? (prim. 44).

N. P r e o b r a ž e n s k i j.

## KRONIKA

### DOMAČI PREGLED

**Drama. — Begović: Božji človek.** (Vtiski uprizoritve dne 6. marca 1927.)

Begović pravi o sebi, da je modernist. Naša kritika, kolikor je bila do sedaj objavljena, je mnenja, da je to njegovo delo precej šibko in premalo umetniško, njegovega modernizma ne najde v drami in gre preko tega vprašanja. Vendar priznava skoraj enoglasno, da stvar vendarle ni tako brezpomembna, da ima neko jedro, le ne vé, kje stvar boleha, v drami sami ali v njeni uprizoritvi.

Mislim, da je Begović avtor, ki zasluži več pozornosti. Njegova drama »Božji človek« je precej pomembno delo, vsaj za naše skromne razmere, četudi je res malo malce literarno, ki pa vseeno jasno dokazuje, da avtor vé, kaj hoče. On pojmuje današnji čas in njegovo zahtevo po izrazu, stil sedanjosti, kot malokateri na našem jugu. Struktura te njegove umetniške zgradbe je dramatsko-ekonomska in organsko dosti logična, a kar je glavno: njegov realizem raste neposredno iz življenja, je silen, živ in sočen, se dejansko pretvarja v zdravo in naravno duhovnost ter v organsko-pristni simbolizem. Vpliv Pirandella, Shawa in morda še kakega drugega večjega sodobnika je pri njem viden, vendar je Begović prirodnejši. Moderna drama se sicer zaveda, da so antični časi, da je Shakespearejev svet za nami, zato je temeljito